

A zongora mai nagy mesterei közül *Godowsky* Lipót keresett fel bennünket. Mikor tizenöt évvel ezelőtt itt járt, több joggal hordozta hírnevét. Száraz, hűvös zongorázó. Zenei robotos. Inkább virtuóz, de ebben sem elsőrendű. Egész hangversenyén Dohnányi melegségeért áhitoztunk.

A Városi Színházban *Auber* régen híresnek tartott operáját, *A portici néma*-t mutatták be. Wagner feljegyzésének igaza lett: „A néma émszereplő s a beszédes kórusok előlben fogják tartani ezt az operát!”
Papp Viktor.

Türr István. Vagyunk még elegenden, akik emlékezünk rá. Mikor a belváros utcáin láttuk, a legkifogástalanabb öltözetben, amint hófehér, bús szemöldöke alól szelíd fensőbb-séggel szénézett, összehajolva, nevét súgtuk egymás fülébe: „Garibaldi barátja... a nóták hőse..., a esatornák építője“. Alakja ma már szintén ahhoz a kincstárhoz tartozik, melyben a nemzet „százados“ emlékei vannak főlhalmozva. Szülővárosa, Baja, megbízásából, évtizedeken át munkatársa, terveinek és alkotásainak örököse, Gonda Béla írta meg életrajzát nagy tárgyilagossággal, s még több meleg szeretettel és csodálattal. A szerző azonban úgy érzi, hogy evvel a könyvvel a nemzet nem róttá le háláját nagy fia iránt; hivatott történetírónak kellene a Nemzeti Múzeum s az olasz kormány birtokában lévő hatalmas anyagot feldolgoznia, mert Türr István nem a kalandok embere volt, hanem a múlt század 50-es, 60-as éveiben cselekvő tényezője az eseményeknek, a század utolsó negyedében pedig gazdasági életünknek, különösen a vízi utak kiépítésének vezető szakembere. Azok közé az emberek közé tartozott, akik nemcsak elméletben lelkesültek valamely eszméért, esetleg kalandos vágyunkban életüket is kockáztatták érte, hanem akik eszméiket gyakorlati alkotásokban törekedtek megtestesíteni, az emberiség, a nemzet javára. Gonda Béla vonzóan mondja el hősenek eseményekben hihetetlenül gazdag életét; ha teheti, magát Türr Istvánt beszélteti, egykorú leveleket, írott emlékeket idéz. Látjuk előbb katonáskodását az osztrák ár-

mádiában; mint lép át a szabadság hívó szavára az olaszokhoz; részvételét a krími háborúban, majd Garibaldi oldalán az olasz háborúban; működését a magyar emigráció felszabadító törekvéseiben; visszatérését bazájába, külpolitikai és diplomáciai működését; végül gazdag munkásságát az ország vízi utainak gazdaságos kihasználásában. Elment szemünk előtt gazdag képsorozata a kiváló személyeknek, kikkel Türr István együttműködött és érintkezett: Mazzini, Lesseps, Garibaldi, Cavour, Viktor Ernáuel, III. Napoleon, Ferenc József. Belelátunk a múlt század második felének politikai szövevényébe, melynek nem egy szála Türr István kezében volt. Egyike volt azon kevés magyaroknak, ki a letűnt században a világtörténet alakjává lett: három nemzet, az olasz, a francia, s a magyar vallotta magáénak, de szíve mindig a miénk volt, gazdasági alkotásai is Magyarország javát szolgálták. Működésének teljes méltatása oknyomozó történetíródalmunknak és a jövőben lerovandó tartozása.

Tolnai Vilmos.

Nemzeti újjáébredés és szabadkőműveliség. Vannak a történetírásnak problémái, melyek csak bizonyos hosszabb forrongás után jutnak megnyugtató megoldáshoz. Nagy világnézeti ellentétek küzdenek bennük, a történész látását egyik vagy másik irányban befolyásolják, tárgyilagosan fejtegető hangját elfogulttá vagy polemikussá torzítják.

Az olasz miniszterelnök, Benito Mussolini a szabadkőműves páholyok ellen 1925 jan. 12-én benyújtott törvényjavaslatában annak megalapítását, hogy milyen szerepük és esetleges érdemük volt a titkos társulatoknak az olasz nemzeti újjáébredés több, mint félszázadra kiterjedő mozgalmában (1814—1870), a történet hatáskörébe utalja. Egy ügyes fogással ráolvasa a szabadkőművesekre Mazzini szavait, kit — akár méltán, akár jogtalanul, — ők magukénak vallanak: titkos társulatoknak nemzeti szempontból csak elnyomott országban van jogosultságuk; a szabad nemzet betilthatja őket.

Mussolini utalása az olasz történetírás egy sokat vitatott pontjára tapint rá: mi a szabadkőműveliség szerepe a risorgimento kibontakozá-